نوع مقاله: پژوهشی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
www.jvfc.ir
دوره سوم، شماره سوم، پیاپی (۱۱)، پاییز ۱۴۰۱
صص ۵۹-۴۳

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
Future Cities Vision

سنجش و ارزیابی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در کلان‌شهر تهران

شبناز خمجانی: دانشجو دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
رحیم سرور : استاد گروه جغرافیا،واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران [۱]
طوبی امیر عضدی: دانشیار گروه جغرافیا، واحداسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
آزاده اربابی سبزواری: دانشیار گروه جغرافیا، واحداسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۳ **تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۳**

چکیده

در هر جامعه‌ای هنگام جست و جو برای راه حل توسعه پایدار، همواره حکمروایی خوب به عنوان یک ابزار حیاتی برای پیشبرد توسعه پایدار مطرح می‌گردد و به صورت یک عنصر حیاتی در استراتژی‌های توسعه پایدار گنجانیده شده است. موضوع حکمروایی شهری، در چند سال گذشته به یکی از مباحث اصلی پژوهش‌های شهری تبدیل شده است. در همین راستا، مقاله حاضر به سنجش وارزیابی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در تهران پرداخته است. این پژوهش از نظر روش‌شناسی توصیفی- تحلیلی و از لحاظ هدف‌گذاری کاربردی است. که با استفاده از داده‌های میدانی(پرسش‌نامه) آزمون‌های آماری تحلیل عاملی، همبستگی پیرسون، تحلیل مسیر و از روش‌های تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و ویکور استفاده گردیده است. جامعه آماری این پژوهش شهروندان، مسئولین و کارشناسان خبره به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده و گلوله برفی می‌باشد. نتایج به دست آمده نشان داد منطقه ۲ شهر تهران با مقدار سودمندی ۰/۱۲۱ کمترین فاصله از نقطه ایده‌ال و با مقدار ۰/۱۰۴ کمترین مقدار تأسف (نارضایتی) در رتبه اول و در سوی دیگر منطقه ۱۶ با کسب کمترین میزان ویکور (۰/۰۲۱) در جایگاه آخر قرار گرفته است. یافته‌های دیگر پژوهش نشان می‌دهد که توزیع شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در سطح کلان‌شهر تهران از سمت مناطق شمالی به به سمت مناطق جنوبی سیر نزولی دارد.

واژگان کلیدی: حکمروایی، حکمروایی خوب شهری، توسعه پایدار شهری، مدیریت شهری، شهر تهران.

۱- نویسنده مسئول: sarvarh83@gmail.com

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

مقدمه

طی چند دهه گذشته با رشد سریع اقتصادی و شهرنشینی، شاهد تغییرات شگرفی در محیط‌های ساخته شده و فرهنگی اجتماعی در مناطق شهری بوده‌ایم (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۶). این پیشرفت سریع در بسیاری از شهرهای جهان به بروز مسائلی از قبیل جرم، آلودگی هوا، ترافیک، امکانات عمومی نا کافی و همچنین اختالفهای اجتماعی و مکانی منجر شده است (Ouyang etal., 2017: 437). به یقین این روند توسعه شتابان شهری برای کشورهای در حال توسعه، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی بسیاری داشته است (Shelton et al., 2014: 14). این تغییر و تأثیر متعاقب آن بر زندگی مردم، سیاستگذاران و مدیران دولتی را به تصور، برنامه‌ریزی و ساختن شهرها و تغییر مدل و رویکردهای جدید مدیریت شهری ترغیب کرده است – یعنی فضاهای شهری که در آن رفاه فردی و جمعی از طریق اشکال جدید حکمرانی و اقتصاد بیشتر ارتقا می‌یابد (Argento et al., 2020: 205). همچنین در فضای انقلاب دیجیتالی و فناوری اطلاعات و شبکه‌های اجتماعی انتظارات مردمی از مدیریت شهری به شدت بالا رفته و به دلیل عدم توجه کافی به نظرات و توانمندی‌ها و میل به مشارکت مردم و متخصصان و بخش های خصوصی و مردمی در تصمیم‌گیری و اجرا در فضای مدیریت شهر و همچنین عدم توجه کافی به اقشار آسیب پذیر جامعه مانند حاشیه‌نشین‌ها، زنان، معلولان و ...، نارضایتی عمومی از مجموعه مدیریت شهری نیز بالا رفته است (خلیل آبادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۴). در سیستم مدیریت شهری نوین برای رفع این مشکلات و چالش‌ها در زندگی شهری، رویکردهایی ارائه شده است (Argento et al., 2020: 2). رویکردی که در دهه‌های اخیر به مدل تحلیلی غالب در مدیریت شهری تبدیل شده، رویکرد حکمروایی خوب شهری بوده است. این رویکرد در زمان حاضر در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی تنها راه خروج از بن بست فقر و توسعه نیافتگی شهرها تلقی می‌شود (Meijer Albert & Bolívar Manuel., 2016: 393). بنابراین در حال حاضر رویکردی که به عنوان اثربخش‌ترین، کم هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت شهری معرفی می‌شود حکمروایی خوب شهری می‌باشد (کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۶). به نظر می‌رسد این رویکرد می‌تواند پاسخگویی مسائل و مشکلات موجود در بدنه مدیریت شهری کشور باشد (رهنما و اسدی، ۱۳۹۳: ۱۴۴). حکمروایی خوب شهری مشخص می‌کند تصمیمات سازمان‌ها و تعاملات شهروندان چگونه باشد تا منافع بیشتری به شهر و ساکنان برسد. حکمراویی خوب غالباً مشتمل بر سازوکارها و فرآیندهای است که از طریق آن مردم و تشکل‌ها، منافعشان، علادلانه تامین می‌گردد (شماعی و یوسفی بابادی، ۱۳۹۷: ۶۴).

در این بین، تحقق حکمروایی خوب شهری از مهمترین دغدغه‌های کلان‌شهر تهران در مدیریت کلان کشور ایران به شمار می‌رود. مطالعات انجام شده گویای این است که بخش زیادی از مشکلات این شهر به‌دلیل غلبه شیوه و نگرش قیم‌مابانه مدیران شهری و بی‌توجهی به الزامات و ضرورت‌های واقعی شهر (محلی و جهانی) مربوط می‌شود؛ فقدان قاعده، رویه و عدم برنامه‌ریزی نظام‌مند و متکی بودن به رای، سلیقه و منافع افراد به جای سیستم باعث بی‌ثباتی شده است. از این رو ضرورت کاربست رویکرد حکمروایی خوب شهری در سال‌های اخیر بسیار مورد توجه مدیران و سیاست‌گذاران شهری قرار گرفته است. افزون بر این، در همسویی با چنین ضرورتی، این مقاله به ارزیابی و سنجش شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در کلان‌شهر تهران می‌پردازد. این هدف با طرح و تبیین دو پرسش اصلی ردیابی و مطالعه علمی شده است؛ ۱- وضعیت مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران از نظر مولفه‌های حکمروایی خوب شهری چگونه است؟ ۲- وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در تهران چگونه است؟

مبانی نظری

مفهوم حکمروایی را نخست، پژوهشگران شهری در دهه ۱۹۸۰ مطرح کردند (world bank, 1992: 5). آنان اعتقاد داشتند که قدرت حکومت محلی منتخب از طریق مشارکت روزافزون بخش خصوصی در سیاست‌گذاری شهری و ایجاد موسساتی که عهده‌دار مسئولیت‌های حوزه‌های مانند توسعه اقتصادی باشند، به مصلحت عموم مردم است (بدری و

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

همکاران، ۱۳۹۰: ۷۳-۷۴). در اواخر دهه ۱۹۸۰، پس از یک دهه سیاست‌های تعدیل اقتصادی ساختاری در بسیاری از کشورهای آفریقایی، بانک جهانی به این نتیجه رسید که حکمرانی، موضوعی اساسی در راهبرد توسعه کشورهایی است که عملکردشان ضعیف است (زندیه، ۱۳۹۶: ۶۲). همچنین یکی از چهار ویژگی توسعه پایدار و از ابزار آن به حساب می‌آید که از دهه ۱۹۸۰ به بعد در ادبیات توسعه مطرح شده است (زیاری و همکاران، ۱۳۹۷، ۴؛ حکمت نیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰۹). بر اساس آن، کشورهای درحال‌توسعه در راستای استقرار و نهادینه‌سازی جامعه مدنی و مشارکت اجتماعی در امور، برنامه‌ها و فعالیت‌های پیش رو را تعریف و تدوین می‌کنند (شکوهی و مومنی، ۱۳۹۲: ۲). ازاین رو، اصطلاح «حکمرانی خوب» اولین بار در یک سند بانک جهانی در ۱۹۸۹ که سند «افریقای پایین صحرا: از بحران به سمت توسعه پایدار» نامیده شده، آمده است. در متن این سند مهم، اصطلاح «حکمرانی خوب» در راستای این موارد بود: انواع سیاست‌های تطبیقی ساختاری (نظیر مداخله کمتر دولت در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، بخش‌های دولتی کمتر و کارآمدتر، ادارهٔ شفاف بخش دولتی، بازار آزاد و حذف هزینه‌های دولتی غیرضروری و همگرایی بیشتر با اقتصاد جهانی و گسترش بخش خصوصی و جامعه مدنی) که سال‌های متمادی از سوی بانک جهانی دنبال می‌شد (آرایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۸). پس از آن سازمان ملل در دومین کنفرانس مربوط به سکونتگاه انسانی (هابیتات، ۲) در سال ۱۹۹۶ در استانبول تأکید کرد که در جهت استقرار حکمروایی شهری در شهرهای جهان قدم بردارد و شعار خود را فعالیت جهانی برای حکمروایی شهری پسندیده قرارداد. پس از آن مفهوم جدید حکمروایی خوب در سمینارها و همایش‌های متعددی مورد بررسی قرار گرفت (شماعی و همکاران، ۱۳۹۱: ۴). در همین راستا، مطالعه و اسناد حاکی از آن است که توافقی جمعی بین‌المللی رو به رشدی وجود دارد که حکمروایی خوب[1] برای دستیابی به توسعه انسانی پایدار در قلمرو هر سرزمین جزو ضروریات است. در این میان، سازمان‌های بین‌المللی در صف مقدم این باور قرار دارند و تاکید جدی می‌ورزند که ظرفیت‌سازی برای زمامداری درست و مطلوب، باید ابزار اولیه را برای ریشه کردن فقر و بهره‌مندی شدن عادلانه و برابر همه اقشار مردم از مواهب زندگی و مشارکت آنان در تمام امور تصمیم‌گیری و اجرا در اختیار داشته باشد(Zielke and Waibel, 2014: 100).

حکمروایی خوب شهری یک پیش‌نیاز اساسی برای توسعه‌ی پایدار شهری است(RAWOO, 2005: 11)؛ چرا که در کشورهای مختلف با منابع طبیعی و ساختار اجتماعی مشابه و یکسان، با تفاوت در شیوه‌های مدیریت و اجرا نشان داده شده است که بهبود سطح شهری زندگی و رفاه جامعه نیز به صورت متفاوتی ارتقاء یا کاهش یافته است (Downer, 2000: 5). حکمروایی خوب شهری در واقع فرایندی است که دولت آن را برنامه‌ریزی و هدایت می‌کند ولی با همکاری بخش خصوصی و همچنین شهروندان جامعه را به‌پیش می‌برد (تقوایی و تاجدار، ۱۳۸۸: ۵۰).

هدف حکمروایی خوب مدیریت مطلوب امور شهرها برای توسعه سیاسی، اقتصادی و افزایش بهره‌وری و اثربخشی برنامه‌های توسعه در یک جامعه است (Virtudes, 2016: 1712). حکمروایی خوب شهری آن نظام مطلوبی است که در کنار مدیریت هوشمند به مدیریت ساختاری شهرها نیز تاکید می‌کند و با زیر مولفه‌های تمرکز زدایی، پاسخگویی، شفافیت، مشارکت، عدالت و دربرگیرندگی، اجماع گرایی، کارایی و کارآمدی، ضابطه‌مندی مطرح است (European Commission, 2001). حکمروایی شهری، طبق تعریف UN-HABITAT عبارت است از مجموع روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت عمومی شهر از سوی افراد، نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی و نیز فرایند مستمری است که از آن طریق، منافع متضاد یا متعارض با یکدیگر همراه شده و زمینه همکاری و کنش متقابل فراهم می‌آید. طبق این تعریف حکمروایی شهری، هم نهادهای رسمی و هم اقدامات غیررسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان را در برمی‌گیرد (UN-HABITAT, 2006). در این زمینه، حکمروایی تنها به معنی مدیریت شهر نبوده بلکه به محدوده گسترده‌ای از کنش گران اشاره دارد که در فرایندهای تصمیم‌گیری و فعالیت‌های شهری به ایفای نقش می پردازند. از جمله این کنش

[1]. Good Governance

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

گران می توان به سازمان‌های جامعه مدنی (CSOs)، سازمان‌های جامعه محور (CBOs)، گروه‌های عقیدتی و همچنین کسب‌وکار های خصوصی رسمی و غیر رسمی اشاره نمود.

شکل ۱. ذینفعان و مشارکت کنندگان اصلی در الگوی حکمروایی شهری
منبع: کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۱

شکل ۱ که توسط UN-HABITAT استفاده شده است، حداقل هشت گروه را از ذی نفعان الگوی حکمروایی می‌داند. ارتباط متقابل این عوامل با یکدیگر، جوامع شهری را قادر می سازد تا به وفاق برسند، قوانین را صورت بندی و تکمیل و اجرا نمایند و مقررات شهری را با قوانین انطباق دهند و اجرایی سازند و به گونه‌ای شفاف، شهر را به لحاظ عدالت اجتماعی، رفاه شهروندی و حفظ محیط زیست اداره نمایند (کاظمیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۱).

در مبحث حکمروایی شهری مهمترین اصل تاکید شده شناخت شاخص‌ها و اصول مربوط به نحوه پیاده‌سازی آن است. چرا که با این مولفه‌ها و شاخص‌هاست که میادی بنیادی آن و نگرش‌های این رویکرد شناخته می‌شود (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۷). شاخص‌های حکمروایی مانند مفهوم آن، با تعبیرها و تعریف‌های گوناگون از طرف نویسندگان و صاحب‌نظران مختلف همراه بوده است، که مهمترین آن‌ها در برگیرنده موارد زیر می‌باشد: در واقع بهترین و جامع‌ترین سند در این زمینه، در مطالعات و بررسی‌های سازمان ملل به چشم می‌خورد؛ زیرا مفهوم حکمروایی شهری در سال‌های اخیر در کانون توجه این سازمان قرار گرفته است (Sheng, 2010: 134). در عین حال سازمان ملل در چارچوب فعالیت-های خود به منظور استقرار حکمراویی شهری در شهرهای جهان و در قالب برنامه ابتکار عمل حکمروایی شهری در بیانه‌ای تحت عنوان "منشور حکمروایی شهری" اصول زیر را به عنوان عمده‌ترین و مهمترین معیارها و شاخص‌های حکمروایی خوب برشمرد، که این شاخص‌ها به ترتیب عبارتند از: (جدول ۱).

جدول ۱. شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه سازمان ملل

شاخص	تعریف و ویژگی‌ها
مشارکت	منظور از مشارکت، قدرت تأثیرگذاران بر تصمیم‌گیری‌ها و سهیم شدن شهروندان در قدرت است. براساس این اصل، همه شهروندان مستقیما در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شرکت داشته باشند.
شفافیت	نقطه مقابل پنهان‌کاری در تصمیم‌گیری است. بیانگر ایجاد اعتماد متقابل بین عامه مردم و حکومت می‌باشد که تا از این طریق علاوه بر تامین اطلاعات و همچنین دسترسی آسان به آن داشته باشند.
قانون‌مداری	قوانینی است که برای همه سودمند و ضروری می‌باشد و بدون استثناء گذاشتن میان هریک از شهروندان، ضمن توجه به حقوق پایه انسانی و ملاحظه ارزش‌های متداول جامعه.
مسئولیت و پاسخگو بودن	این امر زمانی مشروعیت پیدا می‌کند که صاحبان قدرت در مقابل عموم مردم پاسخگو باشند و همچنین ارتباط نزدیکی با اصل قانون‌مداری دارد.
عدالت و انصاف	منظور از عدالت،ایجاد فرصت‌های مناسب برای همه‌ی شهروندان در زمینه‌ی ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش در

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

	جهت تخصیص عادلانه منابع و مشارکت اقشار محروم در اعلام نظر و تصمیم‌گیری است.
مسئولیت‌پذیری	این امر بر افزایش حساسیت مدیران حکومتی نسبت به خواسته‌های عمومی دلالت دارد.
چشم‌انداز	توسعه مناطق بر پایه چشم‌انداز با مشارکت شهروندان در تمامی فرایندهای توسعه جهت فراهم آوردن حس مالکیت بین آن‌ها برای پیشرفت مناطق‌شان.
کارآیی و اثربخشی	این معیار بر استفاده مناسب از منابع موجود برای تأمین نیازهای شهروندان، ارائه خدمات شهری و رضایت مردم استوار است.
تخصص‌گرایی	در این اصل، با افزایش ظرفیت و شرایط اخلاقی مدیران حکومتی باعث خواهد شده که تا آن‌ها صلاحیت و توان تامین آسان و سریع خدمات ضروری را داشته باشد.
نظارت	سازمان باید با استفاده از کنترل از تغییرات محیطی مطلع بوده و هماهنگی‌های لازم را با آن به عمل آورد.

منبع: (UNDP, 2000: 3; UN-HABITAT, 2006).

با توجه به ۱۰ شاخص‌های یاد شده، می‌توان گفت که حکمرانی خوب، ویژگی برجسته حکومت‌های دموکراتیک است که بدونه دموکراسی، حکمرانی خوب تحقق نمی‌یابد. بنابراین، امروزه شاخص‌های نرم (Soft Indicators) مانند پاسخگویی، کارآمدی، مسئولیت‌پذیری برای به دست آوردن رضایت عمومی، کیفیت زندگی، کسب اطلاعات در ارتباط با حکمرانی خوب مورد تاکید است. با وجود این، حکمرانی خوب منجر به افزایش اعتماد شهروندان به دولت و رضایت عمومی می‌شود (Boucaret & Dewalle, 2003:329).

پاپوویچ[1] (۲۰۰۸)، در پژوهشی با عنوان بررسی حکمروایی خوب و سیاست کاهش فقر در کشور اوکراین از سه شاخص عمده حکمروایی یعنی: مشارکت، پاسخگویی و شفافیت استفاده کرده است. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که تکامل حکمروایی خوب و بهره‌بردن از شاخص حکمروایی، در کاهش فقر روستایی در اوکراین موثر بوده بسیار مناسب‌تر از شرایط کنونی آن کشور در کاهش فقر می‌باشد. هیل‌ایی[2] (۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان نظریه برنامه‌ریزی شهری خوب و حکمروایی آن، به نظریه‌های مرتبط با شهرها، حکمروایی، مداخلات برنامه‌ریزی و ایده‌های در حال تغییر در رابطه با شهر خوب، عوامل به وجود آوردن حکمروایی خوب، نظریه حکمروایی در بهبود مدیریت و همچنین کیفیت مکان اشاره کرده و شاخص‌های حکمروایی خوب شهری را در اداره شهرها موثر برشمرده است. ویرتودوس[3] (۲۰۱۶)، در پژوهشی با عنوان اصول حکمروایی خوب در برنامه‌ریزی فضایی در مقیاس محلی نقاط ضعف و قوت نقش حکمروایی در مقیاس محلی را موثر توصیف نموده است. میر[4] و همکارانش (۲۰۱۹)، در پژوهشی به بررسی حکمرانی خوب شهری و تاب‌آوری شهر: رویکردی برای توسعه پایدار کشورهای آفریقایی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیدند که کشورهای آفریقایی هر چند موفقیت‌های خاصی در این زمینه تجربه کرده‌اند، اما باز هم چالش‌های متعددی برای تحقق حکمرانی شهری «خوب» و «پایدار» دارند.

در ایران هادی بیگلو و همکاران (۱۳۹۷)، در مقاله‌ای به تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری با تأکید بر هوشمندسازی در شهر تهران پرداخته است نتایج تحقیق ان‌ها نشان می‌دهد که وضعیت حکمروایی شهر تهران از نظر متخصصان و خبرگان مطلوب نیست و دیدگاه غالب آن است که هوشمندسازی کلانشهر تهران به تحقق حکمروایی مطلوب شهری خواهد انجامید. حسینی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به تبیین الگوی مدیریت هوشمند شهری، راهکاری نوین برای بهبود حکمرانی شهری پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آن‌ها حاکی از آن بود که تاکنون شرایط مناسبی برای اعمال مدیریت هوشمند فراهم نشده است و از سوی دیگر ما توانایی اعمال تغییرات گسترده در سطح سازمان‌ها و نهادهای شهری را نداریم. کاظمیان و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهر مشهد

1. Popovych
2. Healey
3. Virtudes
4. Meyer

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

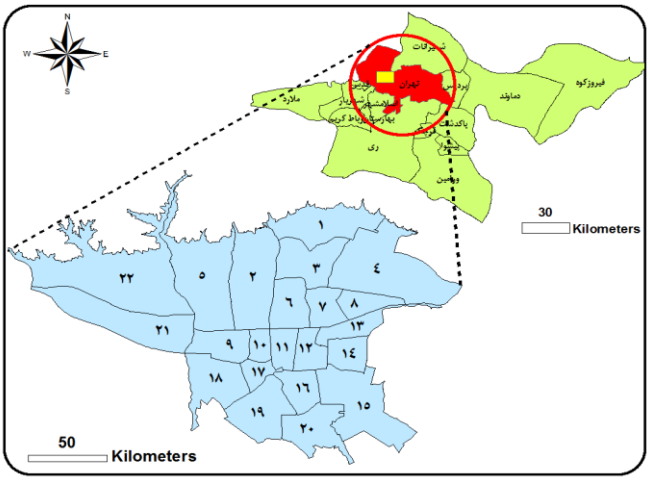
و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی پرداخته‌اند. براساس یافته‌های این پژوهش وضعیت فعلی مشهد بر مبنای این الگو با نمره به مؤلفه‌ها، ابعاد و معیارها حکمروایی خوب شهری مناسب نمی‌باشد. غلامی نورآباد و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی الگوی حکمروایی هوشمند با رویکرد مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری شهر تهران تبیین کرده‌اند. براساس نتایج بدست آمده مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها قادر است که ۳۸/۶ درصد از واریانس متغیر وابسته یعنی حکمروایی هوشمند شهری را تبیین نماید.

با بررسی پیشینه تحقیق تفاوت تحقیق حاضر با این پژوهش‌ها، تاکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با نمود ذهنی و وضعیت‌سنجی مناطق مورد مطالعه با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره و همچنین تعیین وضعیت شاخص‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری است.

روش تحقیق

محدوده مورد مطالعه

کلان‌شهر تهران با ۸۰۰ متر اختلاف ارتفاع از شمال به جنوب و ۷۱۶ کیلومترمربع مساحت در دامنه‌های جنوبی البرز مرکزی، بر اساس سرشماری ۱۳۹۵ نزدیک به ۸/۷ میلیون نفر جمعیت دارد که در پهنه مناطق ۲۲ گانه با اختلاف توزیعی و تراکمی نسبتا زیاد استقرار یافته است (شکل ۲). علاوه بر تفاوت‌های کمی و جمعیتی و تفاوت در وسعت مناطق، تفاوت‌های کیفی در دسترسی به امکانات، خدمات و سرانه‌های خدماتی و نابرابری در توزیع فرصت‌ها و منابع شهری، از دیگر مشخصه‌های سازمان فضایی و ویژگی‌ها نظام اجتماعی- اقتصادی توسعه درتهران است. تهران امروزه تنها یک مرکز اداری سیاسی در مقیاس ملی نیست بلکه یک قطب اقتصادی و جمعیتی است که کانون اصلی استقرار نیروی متخصص، مراکز تحقیق و توسعه دانش و اقتصاد دانش مبنا هم به‌شمار می‌رود. نتایج طرح آمارگیری از کارگاه‌های دارای فعالیت تحقیق و توسعه نشان می‌دهد، حدود ۲۵ درصد از کل کارگاه‌های دارای فعالیت تحقیق و توسعه و ۲۵ درصد کل مراکز تحقیقاتی کشور در کلان‌شهر تهران مستقر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)؛ بعلاوه، حدود ۴۵ درصد کل محققان کشور در استان تهران مشغول به کار است.

شکل۳- موقعیت جغرافیایی کلانشهر تهران در استان- (منبع: ترسیم نگارنده، ۱۳۹۸)

داده و روش کار

این پژوهش از نظر هدف‌گذاری کاربردی و روش بررسی آن توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری مناطق ۲۲ گانه کلان-شهر تهران، بر اساس تقسیمات اداری- سیاسی سال ۱۴۰۱ می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز برای بررسی وضعیت مولفه‌های حکمروایی خوب شهری در تهران که شامل ۸ شاخص و ۳۹ معرف می‌باشد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

ساخته، که در سال ۱۴۰۱ انجام شده است. روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی ساده و حجم جامعه آماری با مدل کوکران با سطح خطای ۵ درصد ۳۸۴ نفر از شهروندان و ۶۶ نفر از کارشناسان و خبرگان شاغل در شهرداری و ادارات تابع شهرداری انتخاب گردیده است. برای به دست آوردن پایایی ابزار تحقیق از آلفای کرونباخ استفاده شده است، میزان آن با ۰/۸۱ نشان می‌دهد. همچنین برای بدست آوردن روایی پرسشنامه از تحلیل عاملی استفاده شده است که مقدار KMO به میزان ۰/۷۲، نشان می‌دهد پرسشنامه از لحاظ روایی در سطح خوبی قرار دارد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، ویکور و آزمون‌های آمار استنباطی مانند ضریب همبستگی، تحلیل عاملی و تحلیل مسیر در نرم افزار Spss به کار برده شده است. شاخص‌های مورد مطالعه در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲. شاخص های حکمروایی خوب

مولفه	گویه	نماد گویه
شفاف سازی	قابلیت دسترسی به جریان آزاد اطلاعات قابل اعتماد در شهرداری	S1
	کنترل و پایش مدیران شهرداری	S2
	شفافیت تصمیم‌گیری نهان و آشکار مدیران شهری	S3
	شفافیت سیاست‌های درآمد و هزینه‌های شهرداری	S4
	اطلاع‌رسانی در خصوص برگزاری جلسات مهم به شهروندان	S5
	آگاهی شهروندان در خصوص برنامه‌ها و تصمیمات شهرداری	S6
پاسخگویی	روش پاسخگویی مسئولان شهری به شهروندان	P1
	پاسخگویی مسئولان شهری به شهروندان در خصوص تصمیمات ماخوذه	P2
	باور پذیری به پاسخگویی مسئولان شهرداری	P3
	پاسخگویی به مسائل اقتصادی توسط مسئولان شهرداری	P4
	پاسخگویی به آلودگی زیست محیطی و ترافیک توسط مسئولان شهرداری	P5
	عمل کردن به وعده‌های داده شده توسط مسئولان شهرداری	P6
مشارکت مردمی	مشارکت شهرداری در رفع مشکلات شهری	MS1
	نقش شهرداری در تقویت مشارکت نهادهای مدنی	MS2
	اهمیت به دریافت نظرات آراء شهروندان و آراء نهادهای مدنی در مدیریت شهری	MS3
	مشارکت در سرمایه‌گذاری اقتصادی توسط شهرداری	MS4
	نقش شهرداری در حفظ ارزش‌های زیست محیطی و رفع آلودگی	MS5
اثربخشی	نقش شهرداری در بهبود اقدامات و فعالیت‌های خود	AS1
	نقش شهرداری در کاهش هزینه های شهروندان	AS2
	انجام اقدامات شهرداری بر اساس دانش روز	AS3
	نهادینه کردن فرهنگ توانمندی و تعاملی توسط شهرداری	AS4
	میزان استفاده شهرداری از منابع جهت بهبود زندگی شهروندان	AS5
	عملکرد شهرداری در فرایند برنامه‌ریزی، تصمیم گیری و اقدام	AS6
اجماع گرایی	نگرش باور به جمع و کار جمعی در بین مسئولان	E1
	میزان رابطه بین مسئولان و مدیران شهری با مردم	E2
	میزان رابطه و تعامل بین سه نهاد شهرداری، بخش خصوصی و جامعه مدنی	E3
	توافق جمعی شهرداری در خصوص مشکلات شهری (اقتصادی و زیست محیطی)	E4
قانونمندی	میزان آگاهی از قانون و عرف محل–بی‌طرفی–برابری در برابر قانون در شهرداری	GH1
	کنترل فساد اقتصادی و اداری شهروندان در میان مسئولان شهرداری	GH2
	پایبندی به قانون در فعالیت‌های اقتصادی و تجارت شهرداری	GH3
	میزان استفاده مسئولان شهرداری از اختیارات خود به نفع نزدیکان و بستگان	GH4
	میزان کاغذ بازی و تشریفات اداری بعد از روی کار آمدن شورای شهر و شهرداری	GH5
مسئولیت پذیری	مسئولیت‌پذیری در برابر وظایف محوله در شهرداری	MSO1
	احساس مسئولیت‌پذیری در جهت رونق فعالیت‌های تجاری و زیست محیطی، نوآورانه در شهرداری	MSO2
	احساس مسئولیت‌پذیری در جهت رونق و حمایت از انجمن‌ها و NGO ها در میان مسئولان شهرداری	MSO3

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

	اعتراف به خطا و اشتباه مدیریتی در میان مسئولان شهری	MSO4
عدالت	رعایت اصل توازن و تعامل (ابعاد اکولوژیکی، اجتماعی واقتصادی و ...) در تصمیمات ماخوذه شهرداری	ED1
	ایجاد برابری فرصت ها و تخصیص بهینه منابع و امکانات در شهرداری	ED2
	برخورد یکسان با فعالیت‌های غیرقانونی در شهرداری	ED3

منبع: مطالعات کتابخانه‌ای نگارنده، ۱۴۰۱

یافته‌های پژوهش

بررسی وضعیت شاخص های حکمروایی خوب مناطق شهر تهران

برای مقایسه وضعیت حکمروایی خوب شهری در مناطق تهران از مدل ویکور استفاده شده است. در زیر شرح عملیات انجام شده برای رسیدن به رتبه بندی مناطق از طریق این مدل ارائه می‌گردد.

مرحله اول: تشکیل ماتریس تصمیم گیری

پس از جمع‌آوری داده‌ها از راه ابزار گردآوری (پرسش‌نامه شهروندان)، ماتریس داده‌های خام هریک از شاخص‌ها در مناطق مورد مطالعه تدوین شد که در جدول شماره ۳ ارائه شده است. در ارتباط ماتریس تصمیم‌گیری می‌توان اشاره نمود که میانگین تمام مناطق شمال تهران بهتر از میانگین مناطق جنوبی می‌باشد.

مرحله دوم: محاسبه مقادیر نرمال شده

همان‌طوری که در بالا اشاره گردید، به منظور نرمال‌سازی مقادیر ابتدا همه مقادیر ماتریس که بیانگر دیدگاه شهروندان به میزان اهمیت هر یک از متغیرهای فوق در قالب طیف لیکرت می‌باشد؛ به توان دو رسانده و مجموع هر ستون جمع می‌گردد و سپس جذر مجموع هر ستون گرفته شده و در نهایت هر یک مقادیر بر جذر به دست آمده تقسیم می‌گردد در جدول شماره ۴ این عملیات انجام و ارائه شده است.

جدول ۳. ماتریس داده‌ای خام (ماتریس تصمیم‌گیری) در شهر تهران به تفکیک منطقه

	شفاف سازی	پاسخگویی	مشارکت	اثربخشی	اجماع گرایی	قانونمندی	مسئولیت پذیری	عدالت
منطقه ۱	۳/۲۳	۳/۶۷	۳/۰۹	۳/۴۱	۲/۶۵	۲/۳۹	۲/۹۵	۳/۴۱
منطقه ۲	۳/۳	۳/۶۱	۳/۱	۳/۲۷	۲/۹۱	۲/۹۵	۳/۲۲	۳/۳۹
منطقه ۳	۳/۱۸	۳/۵۷	۳/۰۸	۳/۰۲	۲/۶۷	۲/۱۳	۲/۵۶	۳/۰۱
منطقه ۴	۳/۳	۳/۶۱	۳/۰۷	۳/۲۲	۲/۶۳	۱/۹۴	۲/۸۷	۳/۱
منطقه ۵	۳/۰۳	۳/۵۴	۳/۰۳	۳/۲۸	۲/۳۷	۱/۹۳	۲/۶۶	۳/۰۸
منطقه ۶	۳/۰۳	۳/۲۲	۳	۳/۱۱	۲/۵۷	۲/۰۷	۲/۷۲	۳/۱۱
منطقه ۷	۳/۱۴	۳/۰۵	۳/۰۲	۳/۰۲	۲/۷۱	۲/۰۶	۲/۳۱	۳/۰۹
منطقه ۸	۳/۳۴	۳/۱۷	۳/۰۴	۳/۱۴	۲/۳۸	۱/۹	۲/۶۱	۳/۰۶
منطقه ۹	۳/۳	۳/۰۹	۲/۹۳	۲/۷۶	۲/۲۵	۱/۶۸	۲/۴۴	۲/۹۱
منطقه ۱۰	۳/۲۲	۲/۹۶	۲/۶۵	۲/۸۳	۲/۵۹	۱/۹۸	۲/۵۳	۲/۹۹
منطقه ۱۱	۳/۱۸	۲/۸۵	۲/۵۵	۲/۷۵	۱/۸۱	۱/۸۲	۱/۹	۲/۷۶
منطقه ۱۲	۳/۱۷	۲/۷۷	۲/۵۴	۲/۷۷	۱/۶	۱/۸۶	۱/۷	۲/۵۲
منطقه ۱۳	۳/۲۱	۲/۹	۲/۵۶	۲/۷۶	۲/۱۷	۱/۶۸	۱/۸۶	۲/۸۳
منطقه ۱۴	۲/۸۹	۲/۹۲	۲/۵۲	۲/۷۷	۲/۴۴	۱/۵۱	۱/۸۵	۲/۹
منطقه ۱۵	۲/۸۸	۲/۸۴	۲/۵۶	۲/۵۱	۱/۸۶	۱/۶۸	۱/۴۸	۲/۸۵
منطقه ۱۶	۲/۹۴	۲/۸۵	۲/۴۷	۲/۸۵	۲/۰۳	۱/۴۸	۱/۸۶	۲/۹۳
منطقه ۱۷	۲/۶	۲/۹	۲/۵۴	۲/۹	۱/۸۵	۱/۹۹	۱/۹۴	۲/۸۴
منطقه ۱۸	۲۱/۶۹	۲/۸۴	۲/۵۵	۲/۶	۲/۰۲	۱/۸۲	۱/۸	۲/۸۶
منطقه ۱۹	۳/۰۴	۲/۸۷	۲/۵۲	۲/۷۸	۱/۸۵	۱/۶۱	۱/۷۸	۲/۷
منطقه ۲۰	۲/۸۹	۲/۸۹	۲/۵۱	۲/۷۶	۲/۱۹	۱/۸۹	۱/۸۴	۲/۹۳
منطقه ۲۱	۳/۱۸	۳/۲۷	۳/۰۷	۳/۱۵	۱/۷۳	۱/۸۹	۱/۷۷	۲/۷۶
منطقه ۲۲	۳/۱۹	۲/۳۲	۳/۰۴	۳/۰۲	۱/۹۵	۱/۸۶	۱/۷۸	۲/۸۳

جدول ۴. مقادیر نرمال شده شاخص‌های حکمروایی درمناطق شهر تهران

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

	شفاف سازی	پاسخگویی	مشارکت	اثربخشی	اجماع گرایی	قانونمندی	مسئولیت پذیری	عدالت
منطقه ۱	۰/۱۲۴	۰/۲۵۳	۰/۲۳۵	۰/۲۴۷	۰/۲۴۹	۰/۲۶۳	۰/۲۷۹	۰/۲۴۶
منطقه ۲	۰/۱۲۷	۰/۲۴۹	۰/۲۳۶	۰/۲۳۶	۰/۲۷۴	۰/۳۲۴	۰/۳۰۵	۰/۲۴۵
منطقه ۳	۰/۱۲۳	۰/۲۴۶	۰/۲۳۴	۰/۲۱۸	۰/۲۵۱	۰/۲۳۴	۰/۲۴۲	۰/۲۱۷
منطقه ۴	۰/۱۲۷	۰/۲۴۹	۰/۲۳۳	۰/۲۳۳	۰/۲۴۷	۰/۲۱۳	۰/۲۷۲	۰/۲۲۴
منطقه ۵	۰/۱۱۷	۰/۲۴۴	۰/۲۳۰	۰/۲۳۷	۰/۲۲۳	۰/۲۱۲	۰/۲۵۲	۰/۲۲۲
منطقه ۶	۰/۱۱۷	۰/۲۲۲	۰/۲۲۸	۰/۲۲۵	۰/۲۴۲	۰/۲۲۸	۰/۲۵۷	۰/۲۲۴
منطقه ۷	۰/۱۲۱	۰/۲۱۰	۰/۲۳۰	۰/۲۱۸	۰/۲۵۵	۰/۲۲۷	۰/۲۱۹	۰/۲۲۳
منطقه ۸	۰/۱۲۹	۰/۲۱۸	۰/۲۳۱	۰/۲۲۷	۰/۲۲۴	۰/۲۰۹	۰/۲۴۷	۰/۲۲۱
منطقه ۹	۰/۱۲۷	۰/۲۱۳	۰/۲۲۳	۰/۲۰۰	۰/۲۱۲	۰/۱۸۵	۰/۲۳۱	۰/۲۱۰
منطقه ۱۰	۰/۱۲۴	۰/۲۰۴	۰/۲۰۱	۰/۲۰۵	۰/۲۴۴	۰/۲۱۸	۰/۲۳۹	۰/۲۱۶
منطقه ۱۱	۰/۱۲۳	۰/۲۰۴	۰/۲۰۱	۰/۲۰۵	۰/۲۴۴	۰/۲۱۸	۰/۲۳۹	۰/۲۱۶
منطقه ۱۲	۰/۱۲۲	۰/۱۹۶	۰/۱۹۴	۰/۱۹۹	۰/۱۷۰	۰/۲۰۰	۰/۱۸۰	۰/۱۹۹
منطقه ۱۳	۰/۱۲۴	۰/۱۹۱	۰/۱۹۳	۰/۲۰۰	۰/۱۵۰	۰/۲۰۵	۰/۱۶۱	۰/۱۸۲
منطقه ۱۴	۰/۱۱۱	۰/۲۰۰	۰/۱۹۵	۰/۲۰۰	۰/۲۰۴	۰/۱۸۵	۰/۱۷۶	۰/۲۰۴
منطقه ۱۵	۰/۱۱۱	۰/۲۰۱	۰/۱۹۲	۰/۲۰۰	۰/۲۲۹	۰/۱۶۶	۰/۱۷۵	۰/۲۰۹
منطقه ۱۶	۰/۱۱۳	۰/۱۹۶	۰/۱۹۵	۰/۱۸۱	۰/۱۷۵	۰/۱۸۵	۰/۱۴۰	۰/۲۰۶
منطقه ۱۷	۰/۱۰۰	۰/۱۹۶	۰/۱۸۸	۰/۲۰۶	۰/۱۹۱	۰/۱۶۳	۰/۱۷۶	۰/۲۱۱
منطقه ۱۸	۰/۸۳۶	۰/۲۰۰	۰/۱۹۳	۰/۲۱۰	۰/۱۷۴	۰/۲۱۹	۰/۱۸۴	۰/۲۰۵
منطقه ۱۹	۰/۱۱۷	۰/۱۹۶	۰/۱۹۴	۰/۱۸۸	۰/۱۹۰	۰/۲۰۰	۰/۱۷۰	۰/۲۰۶
منطقه ۲۰	۰/۱۱۱	۰/۱۹۸	۰/۱۹۲	۰/۲۰۱	۰/۱۷۴	۰/۱۷۷	۰/۱۶۸	۰/۱۹۵
منطقه ۲۱	۰/۱۲۳	۰/۱۹۹	۰/۱۹۱	۰/۲۰۰	۰/۲۰۶	۰/۲۰۸	۰/۱۷۴	۰/۲۱۱
منطقه ۲۲	۰/۱۲۳	۰/۱۹۹	۰/۱۹۱	۰/۲۰۰	۰/۲۰۶	۰/۲۰۸	۰/۱۷۴	۰/۲۱۱

مرحله سوم: محاسبه مقدار وزن شاخص‌ها

از آنجایی که شاخص‌های حکمروایی شهری از اهمیت یکسانی برخوردار نمی‌باشند، لذا برای ارزیابی دقیق‌تر لازم است تا اهمیت و یا وزن نسبی هر کدام از آنها مشخص گردد. در این راستا از روش‌های متفاوتی استفاده می‌گردد. در تحقیق حاضر از تحلیل سلسله مراتبی (AHP) برای تعیین وزن شاخص‌ها استفاده شده است. به منظور وزن دهی به شاخص-های پیشنهادی از نظرات کارشناسان مرتبط با حوزه تخصصی بهره گیری گردید. وزن به دست آمده از شاخص‌ها در جدول ۵ نشان می‌دهد که شاخص مسئولیت پذیری (با وزن شاخص ۰/۲۱۶) و عدالت (با وزن شاخص ۰/۱۸۶) به ترتیب بیشترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند و کمترین امتیاز برای شاخص اثر بخشی با میزان ۰/۰۱۴ می باشد. جدول(۳).

شکل ۳. مقایسه وزن شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

جدول ۵. وزن شاخص‌های حکمروایی با استفاده از نرم افزار Expert Choice

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

اثر بخشی	مشارکت	پاسخگویی	شفاف سازی	وزن/شاخص
۰/۰۱۴	۰/۱۱۹	۰/۱۵۶	۰/۱۰۸	وزن
عدالت	**مسئولیت پذیری**	**قانونمندی**	**اجماع گرایی**	**وزن/شاخص**
۰/۱۸۶	۰/۲۱۶	۰/۱۸۴	۰/۰۱۷	وزن

مرحله چهارم: تعیین مقادیر بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس نرمال وزنی

بالاترین و پایین‌ترین هر یک از مقادیر در هر شاخص را با توجه به جدول ۶ شناسایی شده است. منظور از بزرگترین عدد، یعنی عددی که بیشترین ارزش مثبت را داراست و کوچکترین یعنی بیشترین ارزش منفی. پس اگر شاخص ما از نوع منفی باشد، بزرگترین عدد برعکس می‌شود. به طور نمونه در مورد شاخص مسئولیت پذیر بالاترین مقدار ۰/۰۶۶ و پایین-ترین مقدار ۰/۰۳۳ است.

جدول ۶. بهترین و بدترین مقدار برای همه توابع شاخص‌های تحقیق

اثربخشی	مشارکت	پاسخگویی	شفاف سازی	شاخص
۰/۰۰۳	۰/۰۲۸	۰/۰۳۹	۰/۰۹۰	Fmax
۰/۰۰۳	۰/۰۲۲	۰/۰۳۰	۰/۰۱۱	Fmin
۰/۰۰۱	۰/۰۰۶	۰/۰۱۰	۰/۰۷۹	Fmax –Fmin
عدالت	مسئولیت پذیری	قانونمندی	اجماع گرایی	شاخص
۰/۰۴۶	۰/۰۶۶	۰/۰۶۰	۰/۰۰۵	Fmax
۰/۰۳۶	۰/۰۳۰	۰/۰۳۰	۰/۰۰۳	Fmin
۰/۰۱۲	۰/۰۳۶	۰/۰۳۰	۰/۰۰۲	Fmax –Fmin

مرحله پنجم: محاسبه فاصله گزینه‌ها از راه حل ایده‌ال

این مرحله در واقع فاصله شاخص از راه حل ایده‌ال را بر اساس مقدار سودمندی S و R بررسی می‌کند. مقدار سودمندی (S) بیانگر فاصله نسبی گزینه i ام از نقطه ایده‌ال و مقدار تأسف (R) بیانگر حداکثر ناراحتی گزینه i ام از دوری نقطه ایده‌ای می‌باشد. جدول شماره ۷ این مقدار را برای هر کدام مناطق شهر تهران نشان می‌دهد.

جدول ۷. فاصله گزینه‌ها از راه حل ایده ال براساس تکنیک ویکور

R	S	b_{ij}	R	S	b_{ij}
۰/۱۶۴	۰/۸۱۶	منطقه ۱۲	۰/۱۰۴	۰/۲۳۱	منطقه ۱
۰/۱۸۹	۰/۹۰۴	منطقه ۱۳	۰/۱۰۴	۰/۱۲۱	منطقه ۲
۰/۱۶۹	۰/۸۱۱	منطقه ۱۴	۰/۱۰۵	۰/۴۰۳	منطقه ۳
۰/۱۸۰	۰/۸۱۹	منطقه ۱۵	۰/۱۲۶	۰/۳۶۱	منطقه ۴
۰/۲۱۶	۰/۸۷۲	منطقه ۱۶	۰/۱۲۸	۰/۴۱۷	منطقه ۵
۰/۱۸۴	۰/۸۴۲	منطقه ۱۷	۰/۱۱۰	۰/۴۴۶	منطقه ۶
۰/۱۵۹	۰/۶۵۹	منطقه ۱۸	۰/۱۱۳	۰/۵۲۷	منطقه ۷
۰/۱۷۶	۰/۸۱۰	منطقه ۱۹	۰/۱۳۱	۰/۴۹۳	منطقه ۸
۰/۱۷۹	۰/۸۷۳	منطقه ۲۰	۰/۱۵۹	۰/۶۱۶	منطقه ۹
۰/۱۷۱	۰/۷۷۵	منطقه ۲۱	۰/۱۲۳	۰/۶۲۱	منطقه ۱۰
۰/۱۷۱	۰/۷۷۵	منطقه ۲۲	۰/۱۲۳	۰/۶۲۱	منطقه ۱۱

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

بررسی مقدار سودمندی و مقدار نارضایتی در شاخص‌های تحقیق در جدول ۷ و ۸ نشان می‌دهد که در بین مناطق شهر تهران منطقه دو شهر تهران (با مقدار سودمندی ۰/۱۲۱) کمترین فاصله از نقطه ایده‌ال را به خود اختصاص داده‌اند و منطقه دو (با مقدار ۰/۱۰۴) کمترین مقدار تأسف (نارضایتی) را به خود اختصاص داده است.

جدول ۸. بیشترین و کمترین مقدار سودمندی (*Si*) و مقدار نارضایتی (*Ri*)

S+	S-	R+	R-
۰/۱۲۱	۰/۹۰۴	۰/۱۰۴	۰/۲۱۶

مرحله ششم: محاسبه مقدار ویکور(Qi)

در این مرحله از تکنیک ویکور، گزینه‌ها بر اساس مقادیر Q,R,S در سه گروه از کوچک به بزرگ در جدول ۹ مرتب شده است. بهترین گزینه آن است که کوچکترین مقدار Q را داشته باشد. در واقع Q یک تابع ترکیبی است که تابع مزیت نامیده می‌شود و R و S را با وزن V با استفاده از معادله با هم یکی می‌کند. پارامتر V با توجه به توافق گروه تصمیم گیرنده انتخاب می‌گردد که مقداری بین صفر و یک است. چنانچه مقدار v بزرگتر از ۰/۵ باشد، شاخص Qi منجر به توافق اکثریت می‌شود و هنگامی که مقدار آن کمتر از ۰/۵ باشد، شاخص Qi بیانگر کمترین توافق است. مقدار Qi در این پژوهش برای هر یک از مناطق مورد بررسی به شرح جدول ۹ می‌باشد.

جدول ۹. مقدار ویکور مناطق مورد مطالعه شهر تهران

منطقه	Qi	منطقه	Qi
منطقه ۱	۰/۹۳۹	منطقه ۱۲	۰/۲۸۹
منطقه ۲	۱/۰۰۰	منطقه ۱۳	۰/۱۲۲
منطقه ۳	۰/۸۱۷	منطقه ۱۴	۰/۲۷۱
منطقه ۴	۰/۷۴۷	منطقه ۱۵	۰/۲۱۴
منطقه ۵	۰/۷۰۶	منطقه ۱۶	۰/۰۲۱
منطقه ۶	۰/۷۶۵	منطقه ۱۷	۰/۱۸۲
منطقه ۷	۰/۷۰۱	منطقه ۱۸	۰/۴۱۲
منطقه ۸	۰/۶۴۰	منطقه ۱۹	۰/۲۳۸
منطقه ۹	۰/۴۳۹	منطقه ۲۰	۰/۱۸۶
منطقه ۱۰	۰/۵۹۶	منطقه ۲۱	۰/۲۸۲
منطقه ۱۱	۰/۵۹۶	منطقه ۲۲	۰/۲۸۲

تحلیل جدول شماره ۹ بر اساس مقدار ویکور به دست آمده برای هر کدام از مناطق مورد مطالعه در شهر نشان می‌دهد، از آنجایی که پایین‌ترین مقدار Qj برای منطقه ۱۶ شهر تهران (۰/۰۲۱) می‌باشد بنابراین کمترین میزان حکمروایی خوب شهری در این منطقه است این در حالی است که منطقه ۲ شهر تهران با مقدار Qj (برابر با ۱/۰۰) بهترین وضعیت حکمروایی خوب شهری را دارد.

مرحله هفتم: رتبه‌بندی گزینه‌ها براساس مقدار Qi:

در این مرحله براساس مقادیر Qi محاسبه شده در گام قبل نسبت به رتبه‌بندی گزینه‌ها اقدام می‌شود.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

جدول ۱۰. رتبه بندی مناطق بر اساس شاخص‌های حکمروایی خوب

منطقه	امتیاز ویکور	الویت	منطقه	امتیاز ویکور	الویت
منطقه ۲	۱/۰۰۰	۱	منطقه ۱۸	۰/۴۱۲	۱۲
منطقه ۱	۰/۹۳۹	۲	منطقه ۱۲	۰/۲۸۹	۱۳
منطقه ۳	۰/۸۱۷	۳	منطقه ۲۱	۰/۲۸۲	۱۴
منطقه ۶	۰/۷۶۵	۴	منطقه ۲۲	۰/۲۸۲	۱۵
منطقه ۴	۰/۷۴۷	۵	منطقه ۱۴	۰/۲۷۱	۱۶
منطقه ۵	۰/۷۰۶	۶	منطقه ۱۹	۰/۲۳۸	۱۷
منطقه ۷	۰/۷۰۱	۷	منطقه ۱۵	۰/۲۱۴	۱۸
منطقه ۸	۰/۶۴۰	۸	منطقه ۲۰	۰/۱۸۶	۱۹
منطقه ۱۰	۰/۵۹۶	۹	منطقه ۱۷	۰/۱۸۲	۲۰
منطقه ۱۱	۰/۵۹۶	۱۰	منطقه ۱۳	۰/۱۲۲	۲۱
منطقه ۹	۰/۴۳۹	۱۱	منطقه ۱۶	۰/۰۲۱	۲۲

در نتیجه گیری از جدول ۱۰ می‌توان گفت که منطقه دو شهر تهران امتیاز بیشتری را کسب کرده و در نتیجه وضعیت بهتری در زمینه حکمروایی خوب شهری نسبت به سایر مناطق را به خود اختصاص داده است. در سوی مقابل منطقه ۱۶ با کسب کمترین میزان ویکور (۰/۰۲۱) در جایگاه آخر قرار گرفته است. جایگاه مناطق کلان‌شهر تهران از نظر شاخص-های مورد مطالعه حاکی از آن است که توزیع شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در سطح کلان‌شهر تهران از سمت مناطق شمالی به جنوبی سیر نزولی دارد. به طوری که مناطق جنوبی از مجله منطقه ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۱۵ در رتبه‌های آخر قرار گرفتند. در ادامه باید توجه داشت که گزینه‌ای به عنوان گزینه اول انتخاب خواهد شد که دو شرط زیر در آن برقرار باشد:

شرط اول: چنانچه گزینه A1 و A2 در میان همه گزینه‌ها (یا M گزینه) رتبه اول و دوم را داشته باشد باید رابطه زیر برقرار باشد:

رابطه۱ :

$$Q(A_2) - Q(A_1) \geq \frac{1}{m-1}$$

با توجه به فرمول فوق شرط اول به صورت ذیل در این تحقیق قابل بررسی است:

$$1 - 0/939 \geq 1 \div (22-1) \rightarrow 0/061 \geq 0/047$$

بررسی نتیجه به دست آمده از شرط اول نشان می‌دهد که انتخاب منطقه ۲ به عنوان گزینه برتر در زمینه حکمروایی خوب شهری، صحیح بوده است.

شرط دوم: گزینه A1 باید حداقل در یکی از گروه‌های R و S به عنوان رتبه برتر شناخته شود.

بررسی مقدار سودمندی (s) و مقدار نارضایتی (*R*) در شاخص‌های تحقیق در جدول برای منطقه دو شهر تهران (با مقدار سودمندی ۰,۱۲۱) نشان می‌دهد که این منطقه با دارا بودن کمترین فاصله از نقطه ایده‌ال و با مقدار ۰,۱۰۴ کمترین مقدار تأسف (نارضایتی) نسبت به سایر مناطق رتبه بهتری داشته است، لذا این شرط نیز برای انتخاب منطقه دو تهران به عنوان رتبه اول مورد تأیید می‌باشد.

بررسی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در تهران

در تحقیق حاضر، به منظور تحلیل و اولویت‌بندی شاخص موثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در شهر تهران از آزمون آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. در ادامه تحیل این عوامل ارائه شده است. به منظور تشخیص مناسب بودن

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

داده های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص تحلیل عوامل موثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر تهران، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی داری آزمون بارتلت و با عدد ۴۶۷ در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO (۰/۷۲) حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی است (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. آزمون بارتلت و KMO و سطح معناداری

مجموعه مورد تحلیل	مقدارKMO	مقدار بارتلت	سطح معنی داری
تحلیل شاخص‌های موثر بر ارتقای حکمروایی خوب شهری	۰/۷۲	۴۶۷	۰/۰۰۰

در ادامه تحقیق متغیرهای مورد بررسی توسط آزمون تحلیل عاملی؛ عامل سازی گردیده است. بدین صورت که متغیرهای بارگذاری شده در هر عامل که بالای ۰/۵ هستند یک عامل را تشکیل می‌دهند و متغیرهایی که امکان تجمع با این‌ها را ندارند عامل دیگری را تشکیل می‌دهند. نتیجه حاصل از تحلیل ۳۹ مولفه تحقیق در قالب ۶ عامل در جدول شماره ۱۲ ارائه شده است.

جدول ۱۲. عامل بندی متغیرهای مورد مطالعه

نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس ها	درصد واریانس تجمعی
عامل اول	۴/۵۴	۱۱/۸	۱۱/۸
عامل دوم	۴/۱۴	۱۱/۳	۲۳/۲
عامل سوم	۳/۷۶	۱۰/۵	۳۳/۶
عامل چهارم	۳/۳۱	۸/۷	۴۲/۳
عامل پنجم	۲/۷۸	۶/۷	۴۹/۱
عامل ششم	۲/۲۷	۵/۹	۵۵/۱

تحلیل مسیر

در ادامه تحقیق مدل برازش رگرسیونی، شاخص های با ضریب تعیین ۰/۶۰۴ در ارتقای حکمروایی خوب شهری شهر تهران نقش موثری داشته‌اند (جدول ۱۳).

جدول ۱۳. تحلیل واریانس عوامل تاثیر گذار در الگوی استقرار

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	اشتباه معیار
۰/۷۸۳	۰/۶۱۴	۰/۶۰۴	۰/۳۲۲

با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS و استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه توأم، عوامل و شاخص‌های که در اختیار مسئولین شهری (گروه کارشناسان) قرار گرفته است، مشخص گردید که تأثیر مولفه‌های اثربخشی و اجماع‌گرایی در ارتقاء حکمروایی خوب شهری معنی‌دار نمی‌باشد، اما تأثیر سایر شاخص‌ها نقش معنی دار داشته است.

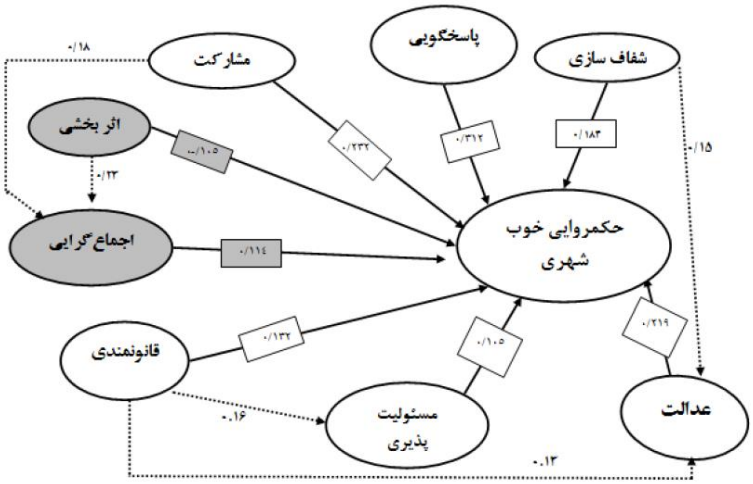
جدول ۱۴. نتایج آزمون مدل رگرسیونی

متغیرها	ضریب استاندارد	ضریب غیر استاندارد		T	سطح معناداری
	B	BETA	خطای استاندارد		
شفاف سازی	۰/۷۰	۰/۱۸۴	۰/۰۳۳	۲/۱۱۵	۰/۰۲۳
پاسخگویی	-۰/۰۵۲	۰/۳۱۲	۰/۰۵۰	-۱/۰۴۹	۰/۰۴۴
مشارکت	۰/۲۱۷	۰/۲۳۲	۰/۰۴۲	۵/۲۰۵	۰/۰۰
اثربخشی	-۰/۰۳۵	-۰/۱۰۵	۰/۳۰	-۱/۱۸۱	۰/۲۴۸
اجماع گرایی	۰/۲۲۳	۰/۱۱۴	۰/۰۴۵	۲/۶۹۲	۰/۳۰۴

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

قانونمندی	۰/۰۳۴	۰/۱۳۲	۰/۰۲۲	۴/۵۴۶	۰/۰۳۴
مسئولیت پذیری	۰/۰۳۵	۰/۱۰۵	۰/۰۳۰	۳/۱۸۱	۰/۰۴۸
عدالت	۰/۰۶۲	۰/۲۱۹	۰/۰۲۶	۲/۳۸۴	۰/۰۲۵

برای انجام تحلیل مسیر ابتدا بین متغیر وابسته (حکمروایی خوب شهری) و متغیرهای مستقل (شفاف‌سازی، پاسخگویی، مشارکت، اثربخشی، اجماع‌گرایی، قانونمندی، مسئولیت‌پذیری، عدالت) رگرسیون گرفته شد و در بقیه مراحل هر یک از شاخص‌ها که بیشترین ضریب بتا (BETA) را داشته‌اند به عنوان متغیر وابسته و سایر عوامل متغیر مستقل فرض شده است. و در شکل شماره ۳ میزان و نوع تاثیر (مستقیم و غیر مستقیم) هریک از متغیرهای مستقل و وابسته نشان داده شده است. این مدل نشان می دهد اثر بخشی کمترین تاثیر مستقیم را بین عوامل در محدوده مورد مطالعه داشته است و شاخص پاسخگویی بیشتر تاثیر مستقیم را دارا می‌باشد.

شکل ۴. ارتباط مستقیم و غیر مستقیم شاخص‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

هر جامعه‌ای هنگام جست و جو برای راه حل توسعه پایدار، همواره حکمروایی خوب به عنوان یک ابزار حیاتی برای پیشبرد توسعه پایدار مطرح می‌گردد و به صورت یک عنصر حیاتی در استراتژی‌های توسعه پایدار گنجانیده شده است. موضوع حکمروایی شهری، در چند سال گذشته به یکی از مباحث اصلی پژوهش‌های شهری تبدیل شده است. در همین راستا، در این تحقیق جایگاه مناطق ۲۲ گانه کلان‌شهر تهران از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به دست آمده از تحقیق نشان داد که بررسی مقدار سودمندی (s) و مقدار نارضایتی (R) در شاخص‌های تحقیق برای منطقه ۲ شهر تهران (با مقدار سودمندی ۰/۱۲۱) نشان می‌دهد که این منطقه با دارا بودن کمترین فاصله از نقطه ایده‌ال و با مقدار ۰/۱۰۴ کمترین مقدار تأسف (نارضایتی) نسبت به سایر مناطق در زمینه حکمروایی خوب رتبه بهتری داشته است. در سوی دیگر منطقه ۱۶ با کسب کمترین میزان ویکور در جایگاه آخر قرار گرفته است. یافته‌های دیگر حاکی از آن بود که توزیع شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در سطح کلان‌شهر تهران از سمت مناطق شمالی به به سمت مناطق جنوبی سیر نزولی دارد که از دلایل اصلی آن می‌توان به مدیریت ناکارآمد، متمرکز و از بالا به پایین باعث عدم توجه به برنامه‌های بلندمدت و استراتژیک، ضعف ساختار و جایگاه شورای اسلامی شهر و عملیاتی نشدن شوراهای محلی و مشارکت ندادن شهروندان در اداره امور شهر اشاره کرد. نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی شاخص‌های تحقیق با استفاده از مدل تحلیل عاملی حاکی از طبقه‌بندی عوامل موثر در شش عامل با بارعاملی بین ۲/۲۷ الی ۴/۵۴ می‌باشد. بررسی مدل برازش رگرسیونی در تحقیق حاضر نشان می‌دهد که هر چند شاخص‌های منتخب با ضریب تعیین ۰/۶۰۴ در ارتقاء حکمروایی خوب شهری شهر تهران نقش موثری داشته‌اند اما تأثیر شاخص‌های اثربخش و اجماع‌گرایی در

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

ارتقاء حکمروایی خوب شهری معنی‌دار نمی‌باشد. همچنین یافته‌های دیگر این پژوهش نشان داد که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در تهران در وضعیت یکسانی قرار ندارند به طوری‌که شاخص مسئولیت‌پذیری (با وزن ۰/۲۱۶) و عدالت (با وزن ۰/۱۸۶) به ترتیب بیشترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند و کمترین امتیاز برای شاخص اثر بخشی با میزان ۰/۰۱۴ می‌باشد.

با توجه به نتایج به دست آمده مشارکت شهروندان در فرایند تصمیم‌گیری سرنوشت شهرشان و ایجاد شفافیت در ساختار مدیریت شهری در جهت اعتمادسازی و کاهش سطح فساد اداری یکی از الزامات مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران است. مشارکت، فی‌نفسه هم توانمندساز است، چراکه به تبع آن مسئولیتی در شهروندان به وجود می‌آید که می‌تواند به تفویض اختیارات و در نهایت به توانمندی آنها ختم شود. در این بین شفافیت، به‌عنوان یک پیش نیاز استراتژیک برای تشویق مشارکت‌های مردمی و ارتقای سطح حکمروایی مطلوب شهری در شهر تهران لازم و ضروری است، نتایج این بخش از مقاله با نتایج پژوهش عیوضلو و رضویان (۱۳۹۷) همپوشانی است به طوریکه نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که شاخص‌های مشارکت، قانونمندی، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی بیشترین تأثیر را در سطح حکمروایی مطلوب شهری در کلانشهر تهران دارند. ازسوی دیگر، ایجاد فرهنگ شفافیت در فعالیت‌های مدیران و مسئولان شهری، عنصری کلیدی در مبارزه با فساد نیز به‌شمار می‌رود که از اهمیت فوق‌العاده‌ای در دستیابی به حکمروایی شهری برخوردار است.

شاخص عدالت و برابری هم به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم حکمروایی مطلوب شهری تهران مطرح بوده و تأکید بر این است که در حکمروایی مطلوب شهری، همهٔ گروه‌ها و افراد جامعهٔ شهری، به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر، زنان و فقرای شهری و ... باید فرصت مناسب و برابر در زمینهٔ ارتقاء وضعیت رفاهی‌شان، تلاش درجهت تخصیص عادلانهٔ منابع و امکانات شهری و مشارکت تمام مردم شهر، در اعلام نظر و تصمیم‌گیری، را در اختیار داشته باشند. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش ابدالی و همکاران (۱۳۹۸) همپوشانی دارد به طوریکه نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد منشأ قدرت و مشروعیت در حکمرانی شهری، حضور همه شهروندان در همه صحنه‌ها و ارکان جامعه مدنی است. بر اساس یافته‌های این پژوهش معضل چندپارگی مدیریت شهری در عرصهٔ سیاست‌گذاری، تصمیم‌سازی، برنامه‌ریزی، هدایت، و نظارت، مهم‌ترین مانع در جهت تحقق حکمراویی خوب شهر در شهر تهران است. در نهایت می‌توان گفت که توسعه پایدار شهری و دستیابی به کیفیت زندگی شهری و زیست‌پذیری شهر کلان‌شهر تهران در گرو حاکمیت خوب شهری است که در آن بر الگوهای اجتماعی و فرهنگی و مشارکتی اداره امور شهری تأکید می‌شود.

منابع

ابدالی، افشار، ذبیحی، حسین، ماجدی، حمید (۱۳۹۸). تبیین چارچوب مفهومی حکمروایی خوب شهری مبتنی بر مدیریت یکپارچه شهری (نمونه موردی: کلان‌شهر تهران)، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۱۲(۱)، ۲۹۳-۳۰۹.

اجزا شکوهی، محمد، مومنی، میترا (۱۳۹۲). بررسی میزان آگاهی شهروندان از خدمات رسانی شهرداری و تاثیر آن بر مشارکت در محله هاشمیه‌ی شهر مشهد، اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار، تهران.

آرایی، مجید؛ قاسمی، ابوالفضل، معینی فر، یاسر (۱۳۹۶). توصیه‌های سیاستی موانع تحقق‌پذیری حکمرانی خوب در ادارهٔ امور عمومی مطالعهٔ موردی: فرمانداری و شهرداری شهرستان مینودشت، ۷(۲۵)، ۱۱۳-۱۳۳.

بدری، سیدعلی، مجتبی قدیری معصوم، صامت فرهادی، اسکندری، حافظ (۱۳۹۰). مطالعه تطبیقی مدیریت روستایی ایران و چین با رویکرد حکمراویی، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۴(۳)، ۶۹-۹۱.

تقوایی، علی اکبر، تاجدار، رسول (۱۳۸۸). درآمدی بر حکمروایی خوب شهری در رویکردی تحلیلی، فصلنامه مدیریت شهری، شماره۲۳، ۳۵-۵۸.

حسینی، سید احمد، لعلی نیت، ایلیا، حیدری نیا، سعید (۱۳۹۸). تبیین الگوی مدیریت هوشمند شهری، راهکاری نوین برای بهبود حکمرانی شهری. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۷(۴)، ۷۴۳-۷۶۲.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

حکمت نیا، حسن، ملکی، محمد؛ موسوی، میز نجف؛ افشانی، علیرضا (۱۳۹۶). سنجش تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران موردمطالعه، شهر ایلام، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۹(۳)، ۶۰۷-۶۱۹.

خلیل آبادی، حسن، شاهمرادی قهه، سودابه، خانی زاده (۱۳۹۷). تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان (نمونه موردی: شهرجدید بهارستان)، فصلنامه انسان و محیط زیست، ۱۶(۲)، ۱۰۹-۹۳.

رهنما، محمدرحیم، اسدی، ر وح‌الله (۱۳۹۳). تعیین وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر مشهد، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، ۵(۲۰)، ۱۶۲-۱۴۳.

رهنما، محمدرحیم، اسدی، روح اله (۱۳۹۳). تعیین وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر مشهد، فضبنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۵ (۲۰)، ۱۶۵-۱۴۳.

رهنما، محمدرحیم؛ مافی، عزت اله؛ اسدی، روح اله (۱۳۸۹). تحلیل جایگاه حکمروایی خوب شهری در مشهد با الگوی SWOT، مجله جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای، شماره پانزدهم، ۱۹۸-۲۲۴.

زندیه، الناز (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد شهرداری‌ها در چارچوب رویکرد حکمروایی خوب شهری نمونه موردی، شهرداری شهر ملایر، فصلنامه آمایش محیط، ۱۰(۳۹)، ۵۹-۷۶.

زیاری، کرامت اله، پوراحمد، احمد، حاتمی نژاد، حسین، باستین، علی (۱۳۹۷). سنجش و ارزیابی اثرات حکمروایی خوب شهری بر زیست پذیری شهرها مطالعه موردی، شهر بوشهر، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۹(۳۴)، ۱-۱۸.

شکوهی، محمداجزا، مؤمنی، میترا (۱۳۹۲). بررسی میزان آگاهی شهروندان از خدمات‌رسانی شهرداری و تأثیر آن بر مشارکت در محله هاشمیه شهر مشهد، اولین همایش ملی جغرافیا، شهرسازی و توسعه پایدار تهران.

شماعی علی، یوسفی بابادی، سعید (۱۳۹۷). تحلیل نقش حکمروایی خوب شهری بر درآمدهای پایدار گردشگری (مورد مطالعه: شهر مسجدسلیمان). فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۶(۲۴) ، ۷۹-۶۳

شماعی، علی، علی اصغر آدینه‌وند، حاجی‌زاده، مریم (۱۳۹۱)، ارزیابی عملکرد شهرداری‌ها براساس حکمروایی خوب شهری(مطالعه موردی: شهر یاسوج)، فصلنامه مدیریت شهری، ۴(۳)، ۲۰-۱.

علی اکبری، اسماعیل، مرصوصی، نفیسه و اکبری، مجید (۱۴۰۰)، طراحی مدل عوامل موثر بر زیست پذیری کلان شهرهای ایران با روش متاترکیب، فصلنامه مجلس و راهبرد، ۱۰(۳۵)، ۱۰۶-۸۵.

علیزاده، هادی، نعمتی، مرتضی، رضایی جعفری، کامران (۱۳۹۳). تحلیلی بر معیارهای حکمروانی خوب شهری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی قازی، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۶(۲۴)، ۱۲۸-۱۰۵.

عیوضلو، داود، رضویان، محمد تقی (۱۳۹۷)، ارزیابی وضعیت مدیریت شهری کلان‌شهرها مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری مورد مطالعه: کلانشهر تهران، نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۶(۵۲)، ۱۹۲-۱۷۵.

غلامی نورآباد، هادی، میره‌ای محمد، جاوید علیرضا (۱۴۰۱). تبیین الگوی حکمروایی هوشمند با رویکرد مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری شهری (نمونه موردی: شهر تهران). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۶ (۱ و ۱۴۰۱)، ۱۳۹-۱۱۹.

کاظمیان، غلامرضا، براری، احسان، شریف زاده، فتاح، قربانی زاده، وجه الله (۱۴۰۰). مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: مشهد). فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۲(۴۴)، ۵۵-۷۴.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.

هادی بیگلو، حسین، سرور، رحیم، نوری، علی (۱۳۹۷). تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری با تأکید بر هوشمندسازی، نشریه مدیریت شهری، ۱۷ (۵۲)، ۲۰۴-۱۸۹.

Argento Daniela, Grossi Giuseppe, Jääskeläinen Aki, Servalli Stefania, Suomala Petri (2020). Governmentality and performance for the smart city. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 33, 204–232.

Boucaret, Greert & De walle, Stermvan (2003). "Comparing Measures of Citizen Trust & Good Governance", International Review of Administrative Sciences, Vol 69.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]

Downer, A .2000. Good Governance (Guiding principles for Implementation), Australia, Canberra Mailing Center, 4- 12
European Commission (2001). European Governance: A White Paper. Brussels: Commission of the European Communities.
Meijer Albert J., Bolívar Manuel P. (2016). Governing the smart city: A review of the literature on smart urban governance. International Review of Administrative Sciences, 82, 392–408.
Meyer, N.; Auriacombe, C. Good Urban Governance and City Resilience: An Afrocentric Approach to Sustainable Development. Sustainability 2019, 11, 5514. https://doi.org/10.3390/su11195514
Ouyang, W., Wang, B., Tian, L., & Niu, X. (2017). Spatial deprivation of urban public services in migrant enclaves under the context of a rapidly urbanizing China: An evaluation based on suburban Shanghai. Cities, 60, 436–445.
Popovych, O. (2008). Good Governance and Policy Addressing Poverty Alleviation in Ukraine for the requirement to obtain the Degree of Masters of Science, University of Twente.
RAWOO (Netherlands Development Assistance Research Council) (2005). The urban challenge: A question of knowledge. Rethinking the role of knowledge in poverty alleviation, RAWOO Publication No. 28, The Hague
Shelton Taylor, Zook Matthew, Wiig Alan (2014). The ‘actually existing smart city’. *Cambridge Journal of Regions Economy and Society*, 8, 13–25.
Sheng,Y. K. (2010). Good Governance in Southeast Asia, Environment and Urbanization ASIA, 1, 2: 131–147.
UN- HABITAT (2003). The Global Campaign on urban governance. www.un habitat.org.
UNDP (2000). Characteristics of Good Governanace.United Nation Developmet Program.
UN-HABITAT (2006). The Urban Governance Index, A Tool of The Quality of Urban,
Virtudes, A. (2016). Good Governance Principles in Spatial Planning at Local Scale. Procedia engineering, 161, 1710-1714.
World bank (1992). Governance and Development Report, Washington. DC
World Bank, (2011). World Development Report.
Zielke, P. Michael, W. (2014). Comparative urban governance of developing creative spaces in China. Habitat International. 41: 14, United Kingdom.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-10-31]